

ХУСУСИЙ ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТИНИ ҚЎЛЛАБ-ҚУВВАТЛАШ ВА РИВОЖЛАНТИРИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ

и.ф.н. доцент **Шохўжаева Зебо Сафоевна**

Озиқ-овқат ва қишлоқ хўжалиги соҳасида стратегик ривожланиш ва
тадқиқотлар халқаро маркази докторанти

Самандаров Мирзохид Миржамилевич

ҚарМШИ 2-курс магистранти

Аннотация: Маълумки, бугунги кунда тадбиркорликни ривожлантириш ва уни қўллаб-қувватлаш борасида мамлакатимизда салмоқли ишлар амалга оширилмоқда. Ушбу мақолада 2021 йилда хусусий тадбиркорлар томонидан бадарилган ишлар кўлами таҳлил қилинган ва тадбиркорликни янада риводлантириш борасида таклифлар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: кичик бизнес, хусусий тадбиркорлик, микрофирмалар, кичик корхоналар, қўллаб-қувватлаш, мониторинг, баҳолаш.

Бугунги кунда Ўзбекистонда тадбиркорликни ривожлантириш ва уни қўллаб-қувватлаш, иқтисодийни барқарор ривожланишини таъминлаш, жумладан, унинг ялпи ички маҳсулот(ЯИМ)даги, ишлаб чиқариш ва аҳоли бандлигини таъминлашдаги улушини ошириш ва асосийси қулай ишбилармонлик муҳитини яратишга қаратилганлигидир.

Маълумки, сўнгги йилларда Ўзбекистоннинг ишбилармонлик муҳити сезиларли даражада яхшиланди, яъни Жаҳон банкининг Doing Business рейтинги бўйича Ўзбекистон Республикаси 2015 йилдаги 141 ўрндан 2020 йилда 69 ўринга кўтарилди. 2019 йилги рейтингга қараганда, мамлакат 76-ўрндан 7 поғонага кўтарилган. 2025 йил охирига бориб “Бизнес юритиш” халқаро индексида (Doing Business Index) “қурилишга рухсатномалар олиш” (Dealing with Construction Permits) йўналиши бўйича Ўзбекистон

Республикасининг позициясини жорий 61,7 баллдан 78,2 баллгача яхшилаш масаласи илгари сурилган.

Мамлакатда қулай ишбилармонлик муҳитини яратиш ва тадбиркорликни жадал ривожлантириш борасида қатор ижобий ўзгаришлар амалга оширилмоқда. Ўз ўрнида, тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказиш ва ҳисобга қўйиш борасида ҳам қонунчиликда муҳим қарорлар қабул қилиниб, давлат рўйхатидан ўтказиш ва ҳисобга қўйишни автоматлаштирилган тизими босқичма-босқич ишлаб чиқилиб, амалиётга тадбиқ қилинмоқда. Бу эса аҳоли ҳамда хорижий инвесторларнинг ўз шахсий бизнесини йўлга қўйиш ва ривожлантириш учун муҳим омил бўлиб хизмат қилмоқда.

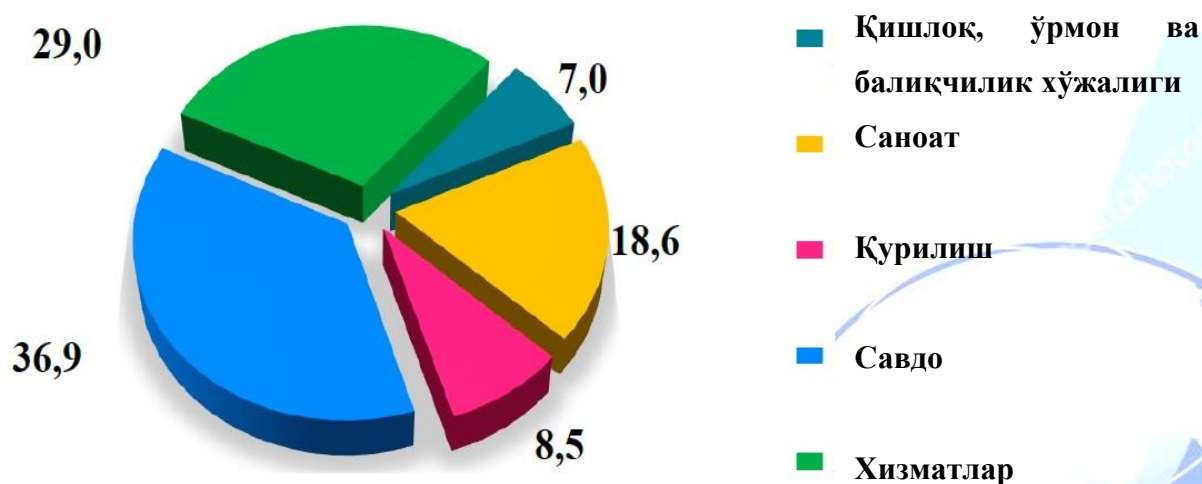
2020 йилда кичик тадбиркорликнинг ЯИМдаги улуши 51,3 фоизни ташкил этиб, кичик тадбиркорлик субъектларининг сони ҳар 1000 аҳолига 14,4 бирликни ташкил қилди. Мазкур даврда янги ташкил этилган кичик корхона ва микрофирмалар энг кўп савдода 16588 та, саноатда 9713 та, қишлоқ, ўрмон ва балиқ хўжалигида 8525 та, қурилишда 3302 та, яшаш ва овқатланишда 2460 та, ташиш ва сақлашда 1148 та ташкил этилди.

2021 йилда жами 98,9 мингта янги кичик корхона ва микрофирмалар (фермер ва деҳқон хўжаликларисиз) ташкил қилинди, бу ўтган йилнинг шу даврига нисбатан 6,1 фоизга кўп демакдир. Энг кўп кичик корхона ва микрофирмалар савдо соҳасида (38,9 %), саноат соҳасида (19,5 %), қишлоқ, ўрмон ва балиқчилик хўжалигида (11,8 %), қурилиш соҳасида (6,4 %) ташкил этилди. Худудлар бўйича кичик тадбиркорлик субъектлари томонидан амалга оширилган маҳсулот (ишлар ва хизматлар) экспортининг жамига нисбатан энг кўп улуши Сирдарё вилоятида – 76,4 %, Сурхондарё вилоятида – 60,0 %, Хоразм вилоятида – 51,7 %, Қашқадарё вилоятида – 51,6 %, Наманган вилоятида – 49,6 %, Фарғона вилоятида – 49,4 % ни энг паст кўрсаткич Навоий вилоятида – 11,9 % ни ташкил этди.

Иқтисодий фаолият турлари бўйича энг кўп кичик корхона ва микрофирмалар савдода 38459 та, саноатда 19285 та, қишлоқ, ўрмон ва балиқчилик хўжалигида 11710 та, қурилишда 6330 та, яшаш ва овқатланишда

6621 та, ташиш ва сақлашда 2642 та ташкил этилди. Худудлар бўйича таҳлил қилганимизда янги ташкил этилган кичик корхона ва микрофирмаларнинг жамига нисбатан энг кўп улуши Тошкент шаҳри – 16,2 %, Самарқанд вилояти – 10,9 %, Қашқадарё вилояти – 9,6 %, Фарғона вилояти – 9,2 %, Тошкент вилояти – 7,9 %, Андижон вилояти - 7,2 %, Бухоро вилояти - 6,5 % ва Наманган вилояти - 6,5 % ҳиссаларига тўғри келди.

2021 йилнинг IV чорак якунларига кўра, кичик корхона ва микрофирмалар ўртасида танланма кузатувлар ўтказилди. Ушбу сўровномада 14735 та кичик корхона ва микрофирмалар иштирок этди. Уларнинг 5486 (37,2%)таси иқтисодий вазиятни қулай деб баҳолади. 8048 (54,6%)та субъектлар иқтисодий вазиятни қониқарли деб баҳолади. Қолган 1201 (8,2%)та субъектлар иқтисодий вазиятни қониқарсиз деб баҳолаган.

1-расм. 2021 йил IV чорак бўйича танланма кузатувда иштирок этган кичик корхона ва микрофирмаларнинг иқтисодий фаолият турлари бўйича тақсимланиши, % да⁴⁷

Иқтисодий фаолият турлари бўйича кузатувда иштирок этган кичик корхона ва микрофирмаларнинг тақсимланиши (улуши) қишлоқ, ўрмон ва

⁴⁷Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси маълумотлари.

балиқчилик хўжалигида – 7,0 % (1035 та.), саноатда – 18,6 % (2739 та.), қурилишда – 8,5 % (1253 та.), савдода – 36,9 % (5442 та.) ва хизматлар соҳасида – 29,0 % (4266 та.)ни ташкил этди.

Кичик корхона ва микрофирмаларнинг 2021 йилнинг IV чорагида, ўтказилган кузатув натижаларига кўра жорий даврда иқтисодий вазиятни қулай деб баҳолаган корхоналарнинг иқтисодий фаолият турлари бўйича энг кўп улуши қурилишда – 39,5 % ни, савдода – 39,1 % ни, хизматлар соҳасида – 36,6 % ни ва ташкил этди.

**Қишлоқ,
ўрмон ва
балиқчилик
хўжалиги**

2-расм. 2021 йилнинг IV чорагида кузатувда иштирок этган кичик корхона ва микрофирмаларнинг жорий даврда иқтисодий вазиятини баҳолаш, % да⁴⁸

Шунингдек, иқтисодий вазиятни қониқарли деб баҳолаган корхоналарнинг энг кўп улуши саноатда – 55,9 % ни, қишлоқ, ўрмон ва балиқчилик хўжалигида – 55,4 % ни, хизматлар соҳасида – 55,3 % ни ташкил этди.

2021 йилнинг IV чорагида кузатувда иштирок этган кичик корхона ва микрофирмаларнинг яқин уч ойдаги ўзгаришлар истикболи бўйича иқтисодий вазиятни қулай деб баҳолаган корхоналарнинг иқтисодий фаолият турлари

⁴⁸ Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси маълумотлари.

бўйича энг кўп улуши қурилишда – 47,8 % ни, савдода – 47,6 %, хизматлар соҳасида – 45,2 % ни ташкил этди.

Шунингдек, яқин уч ойдаги ўзгаришлар истиқболи бўйича иқтисодий вазиятни қониқарли деб баҳолаган корхоналарнинг энг кўп улуши саноатда – 50,3 % ни, қишлоқ, ўрмон ва балиқчилик хўжалигида – 50,1 % ни, хизматлар соҳасида – 49,4 % ни ва савдода – 47,9 % ни ташкил этди.

Тадқиқотлар шуни кўрсатадики, хусусий тадбиркорликни қўллаб-қувватлашнинг самарали тизимини шакллантириш учун унинг мақсади, вазифалари, тамойиллари, объекти ва предмети, шакл ва усуллари, механизмлари, дастаклари (регуляторлари) ва устувор йўналишларини ўз ичига олган тизимли ёндашув зарурлигини кўрсатади.

1. Хусусий тадбиркорликни давлат томонидан тартибга солиш тизимида бюджет-солиқ, пул-кредит, таркибий-инвестицион, нарх механизмлари ҳамда прогнозлаштириш, индикатив режалаштириш ва мақсадли дастурлаш каби иқтисодий механизмлар самарали ҳисобланади.

2. Хусусий тадбиркорликни давлат томонидан қўллаб-қувватлаш даражаси ва самарадорлигини мунтазам баҳолаб бориш ва мониторингини амалга ошириш мақсадга мувофиқ. Бу эса тадбиркорлик фаолиятини барқарор ривожланишига ижобий таъсир кўрсатади.

3. Хусусий тадбиркорлик фаолиятига кредит ресурслари ва бошқа қарз маблағлари жалб этишни рағбатлантириш учун давлат томонидан тартибга солишнинг пул-кредит механизмлари, яъни кредитлаш тартиби ва шартларини енгиллаштириш, имтиёзли кредитлар учун ресурсларни кенгайтириш, кредитларни қайтариш муддатини узайтириш ва фоиз тўловларининг бир қисмини тижорат банкларига давлат бюджетидан қоплаб бериш, кредит рискларини суғурталашда давлат кафолатини таъминлаш каби механизмлардан унумли фойдаланиш тавсия этилади.

4. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектлари фаолиятини тартибга солиш, уларни қўллаб-қувватлаш жараёнларини давлатнинг иқтисодий сиёсатини самарали амалга ошириш, тадбиркорликнинг фаолият ва

танлов эркинлиги, мустақил хўжалик юритиш, ташаббускорлик, иқтисодий манфаатдорликнинг устуворлиги каби тамойилларига ҳамда мотивацион жиҳатларига путур етказмаслик нуқтаи-назаридан ташкил этиш соҳанинг жадал ривожланишига имкон яратади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати.

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Тадбиркорлик фаолиятини қўллаб-қувватлаш ва ҳимоя қилиш тизимини тубдан такомиллаштириш чоратадбирлари тўғрисида”ги Фармони. 2019 йил 14 май.
2. Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси маълумотлари.
3. Н.М.Джалилова. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантириш масалалари. Монография. Т.: “Фан ва технология” нашриёти, 2017 йил.

